

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

МЕЛІНИШИН Вадим Богданович

**РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ
ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ У ТРЕТЬОМУ ТИСЯЧОЛІТТІ**

Спеціальність 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем
і глобального розвитку

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Одеса – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеській національній юридичній академії Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор політичних наук, доцент
ВИТМАН Костянтин Миколайович,
Одеська національна юридична академія,
професор кафедри соціальних теорій.

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор,
ГОРБАТЕНКО Володимир Павлович,
Інститут держави і права імені В.М. Корецького
НАН України,
заступник директора;

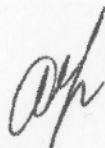
кандидат політичних наук, доцент,
ШМАЛЕНКО Юлія Іванівна,
Одеський державний університет
внутрішніх справ,
доцент кафедри українознавства

Захист відбудеться 23 04 2010 р. о 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради д 41.086.02 в Одеській національній юридичній академії за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2, ауд. 312.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Одеської національної юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий 22 03 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.В. Пехник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасні міжнародні відносини відрізняються дедалі зростаючою взаємозалезністю держав, що дозволяє говорити про цілісність, єдність світу. За умов процесу глобалізації, визначення й осмислення якого стало однією з ключових проблем сучасної політичної науки, дедалі більшого значення набувають міжнародні політичні інститути, які справляють істотний вплив на стабільне функціонування і подальший розвиток світового співтовариства. До найважливіших з них належить Організація Об'єднаних Націй – єдина і найбільша міжнародна міждержавна організація. Вона поєднує у своїх лавах понад 190 держав-членів, основними напрямками її діяльності є збереження міжнародного миру і безпеки, в умовах яких людське співтовариство зможе вирішувати найважливіші проблемні питання свого повсякденного і перспективного існування.

На рубежі тисячоліть основним викликом людству став розвиток, що визначає повсякденне життя людей незалежно від того, чи охоче ті його сприймають, чи опираються. Такі самі тенденції спостерігаються стосовно держав, світового співтовариства в цілому та його інститутів. У доповіді «Перебудова світового порядку» Я.Тінбергена обґрунтовується думка про те, що «існування міжнародної системи потребує фундаментальних структурних реформ» і створення «нового міжнародного соціального й економічного порядку». Звідси актуалізується значимість реформування ООН як найважливішого інституту і конституюючого ядра світового співтовариства. Досліджувана проблематика є важливою і перспективною, але все-таки дещо недооціненим напрямом у політичній науці.

Актуальність проведеного дослідження визначається об'єктивною необхідністю багатогороннього теоретичного аналізу проблеми реформування ООН саме за умов глобалізації, у період якісного зростання й ускладнення всієї міжнародної системи. У праці досліджуються концепції й підходи зі спробами осмислити значимі характеристики глобалізації, глобальних проблем виживання людської цивілізації, аналізується їхній вплив на становлення політичної й організаційної структур світу і світового співтовариства, тенденцій їх перетворення на рубежі століть.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснювалося як складова частина тематики досліджень, проведених в Одеській національній юридичній академії за темою «Правові проблеми становлення й розвитку сучасної Української держави» (державний реєстраційний номер 0101U001195).

Метою дисертаційної роботи є створення політологічної науково-теоретичної моделі розвитку ООН за умови глобалізації в контексті розвитку нової стратегічної парадигми світового порядку, управління та демократії, а також розробка практичних рекомендацій з удосконалення зазначеної моделі.

Зазначена мета дослідження обумовила постановку та вирішення таких завдань:

- дослідити феномен глобалізації, обумовлену нею модифікацію концептів світового розвитку та актуалізацію вирішення проблем виживання людської цивілізації;
- проаналізувати процеси становлення й розвитку ООН та підвищення її конституюючої та інституціональної ролі, зміни її структурно-функціональної характеристики за умов глобалізації, що обумовлюють парадигму її перспективного розвитку і супроводжують міжнародну нормативно-правову регламентацію її діяльності;
- визначити концептуально-конституційні основи становлення «нової» ООН на порозі третього тисячоліття за умов зростання особливої значущості міжнародних інститутів;
- виходячи з визнання глобалізації як могутнього фактора посилення ролі інституцій світового співтовариства, охарактеризувати з позицій політичної науки механізм її впливу на формування зазначених інституціональних і організаційно-правових структур;
- здійснити політичний аналіз стратегічних напрямів діяльності ООН на рубежі тисячоліть, у контексті їх подальшого розвитку та модернізації, стосовно реформування самої організації;
- сформулювати основні підходи до модернізації системи ООН, її органів і визначити роль Саміту тисячоліття в її здійсненні;
- дослідити основні напрями оптимізації структури основних органів ООН і формування основних напрямів діяльності організації за умов «нового світового порядку»;
- визначити місце України в глобалізаційних інтеграційних процесах;
- проаналізувати міжнародні акти та документи профільного характеру, прийняті в рамках світового співтовариства з метою реформування ООН та її органів, і внести рекомендації й пропозиції, спрямовані на вдосконалення і підвищення ефективності правового регулювання процесу реформування ООН.

Об'єктом дослідження є реформування Організації Об'єднаних Націй, і її адаптація до умов світу, який глобалізується на початку третього тисячоліття.

Предметом дисертаційного дослідження є процес конституювання та інституціоналізації Організації Об'єднаних Націй за сучасних умов.

Методологічною основою дисертації є наукові методи, що базуються на вимогах об'єктивного і всебічного аналізу міжнародних явищ соціального, економічного, політичного й правового характеру, до яких належить Організація Об'єднаних Націй і процес її реформування. В основу методології дослідження покладені загальнотеоретичні принципи й підходи (політологічний, соціально-філософський, культурологічний, історичний, міжнародно-правовий) з визначення

конституювання та інституціоналізації ООН за сучасних умов світового розвитку. З цією метою використовується ряд загальнонаукових методів діалектичного пізнання: методи аналізу й синтезу, індукції і дедукції, моделювання, абстрагування, прогнозування й інші. У процесі розробки проблеми використовувалися соціологічний, формально-логічний, метод системного підходу, системно-функціональний, структурно-функціональний, порівняльно-правовий (компаративний) та інші методи дослідження. Так, при аналізі процесів глобалізації, зміні концептів світового розвитку, модернізації системи органів ООН використовувався метод системного підходу, системно-функціональний, структурно-функціональний і соціологічний методи дослідження; при визначенні ролі міжнародних інститутів у процесі реформування світового співтовариства, а також при визначенні ідентифікаційних ознак перспективного функціонального розвитку ООН – історичний і порівняльно-правовий (компаративний) методи; при створенні політологічної, міжнародної науково-теоретичної і нормативно-правової моделі ООН в умовах «нового світового порядку» – методи моделювання й абстрагування.

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертація є першим в Україні комплексним науковим дослідженням, присвяченим теоретичним і практичним проблемам реформування ООН за умов глобалізації на початку третього тисячоліття. Новизну дослідження відбивають ряд найважливіших наукових положень і висновків.

Вперше:

- визначено, що за умов глобалізації відбуваються глибокі трансформаційні процеси, викликані, обумовлені й пов'язані з глобалізацією всіх сфер економіки, політики, права, культури, що істотно стосуються всіх сторін статутарного і функціонального існування світового співтовариства, у тому числі і його інститутів;

- доведено важлива роль модернізації, яка дуже тісно пов'язана з глобалізацією, лежить в її основі та виявляється у вигляді переходу з традиційного суспільства в сучасне з усіма системними проблемами такого переходу, пов'язаного з багаторівневою і полісуб'єктною соціальною інновацією;

- обґрунтовано, що процес інституціоналізації і конституювання інститутів світового співтовариства є дискурсивним елементом глобального управління і в його основі лежить об'єктивація взаємодії окремих держав чи їхніх союзів на світовій арені, викликана потребою більшої упорядкованості й розробки чітких процесуально-правових правил поведінки цих акторів на світовій арені;

- встановлено, що функції ООН становлять ряд взаємодіючих елементів, до яких належать: предмет функції – під ним розуміють суспільні відносини, що охоплюють певні напрями діяльності організації; цілі функції – під ними розуміють результати, що повинні бути отримані в

процесі здійснення функцій, у тому числі й головних функцій організації, що визначають загальні та конкретні напрями й шляхи їх досягнення; методи здійснення функцій – тобто способи й засоби організаційного та організаційно-правового регулювання суспільних відносин, що виникають у рамках організації, з перевагою зобов'язуючих засобів досягнення цілей та договірних способів реалізації взаємовідносин; форми здійснення функцій – зовнішнє вираження діяльності організації в тому чи іншому напрямі, що виражають взаємозв'язок її структури з її правовою основою, за допомогою прийняття основними органами Організації міжнародно-правових актів, що мають загальнообов'язкове значення чи рекомендаційний характер для держав-членів.

Набули подальшого розвитку:

- визначення та розкриття основних ознак і особливостей глобалізації, що є об'єктивним процесом, який виявляється в рамках світового співтовариства у вигляді актуалізації та необхідності вирішення цілого ряду глобальних проблем, що постали перед людством, вироблення підходів до формування глобального порядку розвитку в XXI столітті й вирішення назрілих проблем глобальної організації світового устрою;

- політологічний аналіз систематичного тлумачення напрацьованих доктринальних підходів у сфері інституціоналізації міжнародних інститутів в історичній ретроспективі дозволяє виділити основні стратегічні напрями в практичній реалізації цього завдання: з одного боку, становлення єдиної міждержавної організації, що відображає колективні інтереси співтовариства держав, з іншого боку – створення на базі цієї організації системного конгломерату міжнародних міжурядових (міждержавних) організацій (далі – ММУО), що спеціалізуються в різних напрямках міждержавного співробітництва;

- моделювання та прогнозування стратегічних завдань для збереження системи глобального управління є реформування ООН і залучення недержавних акторів до спільної діяльності з державами, ММУО для вирішення актуальних міжнародних проблем;

- політологічний аналіз системної модернізації ООН, що підтвердив їх закономірне виникнення, а це стало прямим наслідком кризових явищ у діяльності цієї найбільшої міжнародної універсальної міждержавної організації світового співтовариства, які виникли в останню чверть XX століття й пов'язані з низкою конститутивно-інституціональних і легістсько-функціональних проблем, закладених уже при створенні самої організації;

- напрямки оптимізації структури ООН у контексті вдосконалення діяльності цієї найбільшої і єдиної універсальної організації світового співтовариства, яка пов'язана з низкою факторів об'єктивного порядку, в основі яких лежать вимоги, пропоновані державами-членами до самої ООН, її Секретаріату, установ, фондів і програм, що діють у межах чи

під егідою організації (ці фактори можна об'єднати в одну групу і назвати «проблемою неефективності ООН»);

- положення, що стратегічним напрямом реформи ООН є зміна її структурно-функціональної конфігурації, а також телеологічних домінант для її адаптації до сучасних потреб світового співтовариства;

- визначення того, що при аналізі статутарних і перспективних функцій ООН чітко проглядається пряма залежність між основними перспективними функціями вже оновленої організації і процесами її активного реформування, де такі функції виступають основною телеологічною домінантою й аксіологічним концептом подальшого розвитку людства, і реформою самої ООН – як системи, основного інструментарію, організаційного й організаційно-правового механізму досягнення і реалізації таких цілей;

- встановлення ролі національної держави за умов глобалізації, яка зазнає кардинальних змін – вона не тільки зберігається в колишньому значенні, а й зростає в рамках становлення нового світового порядку. Ознакою останнього є переосмислення державами ролі та значення офіційних міжнародних організацій, які мають високий правовий статус і міжнародний авторитет, що актуалізує роль держави в процесі модифікації ООН до злиднів і потреб людства, а також активізація процесу міждержавної інтеграції з урахуванням нових геополітичних зрушень;

- пропозиції щодо вдосконалення нормотворчої діяльності ООН та її органів, спрямованої на оптимізацію процесів її реформування.

Практичне значення отриманих результатів визначається науковою новизною і полягає в тому, що матеріали дисертації можуть бути використані в подальших дослідженнях політологічних і загальнотеоретичних проблем, зв'язаних зі становленням і розвитком ООН за умов глобалізації на порозі третього тисячоліття, її реформуванням стосовно насущних потреб світового співтовариства і людської цивілізації. Висновки, концептуальні підходи, що містяться в дисертації, можуть бути використані в законотворчій роботі Верховної Ради України, її комітетів, роботі центральних органів і посадових осіб державної виконавчої влади в процесі розробки й реалізації зовнішньополітичного курсу Української держави. Ряд положень дисертації може бути використаний у законопроектній роботі, зокрема при розробці проєктів законодавчих актів, що доповнюють і конкретизують Основні напрями зовнішньої політики України.

Матеріали, висновки й пропозиції, що містяться в дисертації, можуть бути також використані в науково-дослідній роботі – для подальшого дослідження політичних інститутів і процесів; у навчальному процесі, включаючи систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації (магістратура) державних і муніципальних службовців, а саме – при викладанні курсів циклу політологічних і правових дисциплін, а також спеціальних дисциплін компаративістської спрямованості.

Особистий внесок здобувача: Дисертаційне дослідження виконано здобувачем самостійно, з використанням останніх досягнень політичної науки. Постановка та вирішення комплексу завдань дисертаційного дослідження здійснені самостійно. Висновки та положення, які викладені в дисертації та виносяться на захист, розроблені автором особисто. Деякі положення дисертаційного дослідження були викладені у колективній монографії: «ООН в условиях глобализации: вопросы модернизации и повышения эффективности деятельности» (авторський внесок – Розділи 3, 4, 5. – С. 75-236.). За темою дослідження автором одноосібно підготовлено 8 публікацій. Наукові ідеї та розробки, що належать співавторам опублікованої монографії, у дисертації не використовуються.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації обговорювалися на кафедрі соціальних теорій Одеської національної юридичної академії, на щорічних наукових конференціях професорсько-викладацького складу академії, республіканських наукових і науково-практичних конференціях.

Публікації. Основні положення, результати й висновки дисертації викладені в 8 наукових статтях, 6 з яких опубліковані у фахових виданнях з політології визначених ВАК України. Деякі положення дисертаційного дослідження були викладені у колективній монографії.

Структура дисертації обумовлена метою і завданнями дослідження та містить вступ, три розділи, висновки та список використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 199 сторінок. Список використаних джерел складає 223 найменування (16 сторінок).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі обґрунтовано актуальність дисертаційної теми, визначено мету, завдання, предмет та об'єкт, методологічну основу дослідження, наукову новизну, теоретичне та практичне значення, розкрито зв'язок дисертації з науковими програмами і темами.

Розділ 1. «Глобалізація як фактор посилення ролі інституцій світового співтовариства» складається з трьох підрозділів та містить дослідження феномену глобалізації та його впливу на формування інститутів світового співтовариства та ролі у вирішенні проблем виживання людської цивілізації.

У підрозділі 1.1. «Глобалізація і модифікація концептів світового розвитку» наголошується, що онтологічне розуміння й осмислення сучасного світу виступає в якості насущної і найважливішої проблеми людського буття, і в цьому процесі важливе місце посідає усвідомлення глобалізації, її позитивних і негативних наслідків.

Зазначається, що глобальні трансформаційні процеси, викликані, зумовлені й пов'язані з глобалізацією всіх сфер економіки, політики, права і культури, розглянуті в працях відомих дослідників, таких, як Е. Алаєв,

Р. Андерхілл, В. Білокреницький, А. Воскресенський, М. Грановетер, А. Ельянов, Б. Ерасов, А. Етціоні, Л. Казарян, М. Кастельс, В. Красильщиков, В. Кузнєцов, В. Максименко, А. Неклесса, А. Панарін, Р. Сведберг, А. Сен, Дж. Стігліц, С. Стренж, А. Турен, Е. Хеллайнер, Р. Холлінгсворт, В. Хорос, Ф. Черні, Г. Чуфрін, Г. Широков, Ю. Шишков, Ф. Шміттер, В. Штрек та ін. Однак така багатоаспектність і різноплановість до виявлення і визначення глобальної проблематики є не тільки об'єктивним відображенням її генезису, а й призводить до різних, підчас протилежних висновків відносно сутності глобалізаційних процесів.

Визначаючи етимологічну і дефінітивну характеристику глобалізації, робиться висновок про те, що незважаючи на широке вживання терміну «глобалізація», цей процес не тільки вивчений недостатньо, але й не має однозначного значення. Тому, в роботі підтримується позиція вчених, які вважають, що глобалізація – багатоплановий, різнорівневий і макромасштабний процес, який охоплює всі сторони життя суспільства, а відтак підлягає дослідженню багатьма галузями науки. Підтвердженням такого підходу є визначення глобалізації в якості тенденції, процесів, основною рисою яких є зв'язування різних країн у певне єдине світове ціле у соціальній, політичній, економічній, культурній галузях.

В роботі аналізуються також галузеві визначення глобалізації, наприклад такі, що отожденоють її з вільним рухом капіталу і подальшим зростаючим домінуванням глобальних фінансових ринків і багатонаціональних корпорацій над національними економіками; з процесом, у результаті якого дедалі прозорішими стають кордони національних держав у різних галузях – економіці, соціальній взаємодії тощо та ін., які також мають право на існування бо відображають важливі характерні аспекти цього феномену. В роботі робиться акцент на аналізі західних концепцій глобалізації, які були представлені концепціями лізьного капіталізму, модернізму, рефлексивного модернізму чи постмодернізму.

Підрозділ 1.2. «Вплив глобалізації на формування інститутів світового співтовариства» містить системну характеристику впливу феномену глобалізації на інституційну складову міжнародного співтовариства держав. Зазначається, що розгляд різних аспектів інституціоналізації та конституювання інститутів світового співтовариства неможливий без аналізу проблем глобального управління, що й об'єктивувало зазначені процеси зі становлення, розвитку й правового оформлення міжнародних організаційно-управлінських структур.

Розглядаючи зазначений процес у історичному аспекті, відмічається, що об'єктивація цього процесу в контексті упорядкованості й розробки чітких процесуально-правових правил поведінки зазначених суб'єктів, була обумовлена двома світовими війнами, кризами й конфліктами кінця XIX ст., появою на світовій арені істотної кількості недержавних акторів. Після Другої світової війни, коли тільки-но почали виявлятися інтеграційні процеси в Європі, постало питання про глобальний уряд, чи світовий

уряд, як деякий єдиний орган у всесвітньому масштабі, що є подобою організації держави.

Застосування системного підходу до «глобального управління» дав змогу проаналізувати підходи до його розуміння, що склалися в політичній науці: ідея формування єдиного світового уряду; проведення реформування міжнародних організацій, і насамперед ООН, яка стає центральною ланкою управління, а її інститути починають виконувати роль своєрідних «міністерств» і «відомств»; ідея однополярності світу й управління ним Сполученими Штатами як гегемоном в ролі головного актора на міжнародній арені; ідея поліцентричності світу, що припускає участь у ньому не лише держав і міждержавних утворень, але й інших акторів. Виявлення позитивних та негативних рис зазначених доктринальних підходів приводить до висновку про більшу ефективність одного з них, пов'язаного з реформуванням ООН, який найбільш повно відповідає основним принципам та завданням глобального управління.

Аналіз теоретичних підходів до вивчення міжнародних інститутів дозволив виявити їх залежність від прихильності представників доктрини до тих чи інших шкіл міжнародних відносин. Зазначається, що за умов глобалізації на міжнародній арені виявляються всі з вищевказаних підходів. Вони знаходять свій прояв і формалізоване закріплення в доктрині й практиці міжнародного права. Виходячи саме з цих комплексних підходів виокремлюються критеріальні ознаки міжнародних організацій, дається їх видова характеристика.

У підрозділі 1.3. *«Проблеми виживання людської цивілізації за умов глобалізації»* досліджується роль феномену глобалізації не тільки як фактора посилення ролі й значення інституцій світового співтовариства, а й його ролі у вирішенні комплексу проблем виживання людської цивілізації.

Відмічається, що зростання масштабності процесів, які відбуваються в економічному, політичному, соціальному, науково-технічному і культурному житті суспільства, є характерною особливістю людської цивілізації, яка переходить у XXI століття. Причому цей комплекс проблем має не тільки об'єктивний характер, зумовлений різними підходами міжнародних акторів до світового розвитку, їх невдоволеністю наявними можливостями, але містить у собі й чітко виражений суб'єктивний фактор, який виявляється в глибокому усвідомленні та відчутті зрушень, зміст яких не цілком ясний, але є в розумінні більшої варіативності поведінки, можливостей ризиків і загибелі, втрати стійкості й стабільності зазначених акторів та їх сукупності, що функціонує в рамках світового співтовариства.

Визначається, що проблеми виживання людської цивілізації за умов глобалізації не тільки рефлексуються і набувають домінуючого характеру, але і стають невід'ємною, іманентною властивістю глобалізаційних процесів, накладаються, проєктуються на них і за їх допомогою більш зримо виявляються назовні, у перспективі можуть бути вирішені тільки

з їх урахуванням, фактично поєднують міжнародних акторів, у тому числі й інституції світового співтовариства, необхідністю свого невідкладного й об'єктивно-екзистенціального вирішення.

Зазначаючи, що поряд з терміном «глобальні проблеми» в науковій літературі використовуються й інші: глобальні проблеми людства, глобальні проблеми цивілізації, глобальні проблеми соціального прогресу, глобальні проблеми НТР, глобальні проблеми сучасної епохи, світові економічні проблеми, глобальні проблеми сучасності, суперглобальні проблеми, субглобальні проблеми, адитивні й неадитивні глобальні проблеми, загальнолюдські, планетарні, універсальні, загальносвітові й інші проблеми, в роботі дається онтологічна домінанта «глобальних проблем» та їх телеологічні та гносеологічні характеристики, акцентуючи увагу на спробах їх систематизації та аналізі ролі міжнародних інституцій у активізації міжнародної спільноти щодо їх вирішення.

Розділ 2. «Стратегічні напрями діяльності Організації Об'єднаних Націй на рубежі тисячоліть» складається з трьох підрозділів та присвячується аналізу процесів модернізації ООН, ролі Саміту тисячоліття у стратегії її здійснення, дослідженню шляхів оптимізації структури основних органів ООН у контексті вдосконалення її діяльності та стану формування основних напрямів діяльності ООН за умов «нового світового порядку».

Так, у *підрозділі 2.1. «Актуалізація модернізації ООН і роль Саміту тисячоліття у стратегії її здійснення»* здійснюється ґрунтовний аналіз системних проблем модернізації ООН, що виникли не випадково і стали прямим наслідком кризових явищ у діяльності цієї найбільшої міжнародної універсальної міждержавної організації світового співтовариства. Зазначається, це було зумовлено низкою проблем історичного характеру, що мали об'єктивний характер, а також пов'язано з комплексом головних і основних правових трансформацій, що відбулися на порозі середини ХХ ст. і стали конституюючими ознаками основних змін у глобальній політиці. Ці трансформації можна класифікувати на легістсько-конституюючі, легістсько-інституціональні та легістсько-онтологічні. Вказано, що зазначені правові й переважно політичні концепти безпосередньо впливають на світову систему і на діяльність ООН, яка, незважаючи на свій революційний характер у контексті інституціоналізації в міжнародній політичній і правовій системах почала «програвати» сформованим реаліям, «пробуксовуючи» у своїй глобальній діяльності.

Зроблений аналіз образу міжнародного устрою, закладений у Статуті ООН та у відповідних документах, що становлять міжнародно-правову базу ООН, дав можливість проаналізувати низку інституціональних положень, що обумовлюють алгоритм поведінки держав в рамках ООН, та які позиціонують їх становище в її межах згідно Статуту ООН. Зроблений висновок про обмежуючу для держав дію відповідних положень зазначеного Статуту (ст. 51), який підтверджується телеологічним

аналізом нормативно-цільової моделі Статуту, яка характеризує не тільки основну цільову, а й функціональну складову ООН і стала правовою і процесуальною парадигмою всієї перспективної діяльності організації світового співтовариства.

Наголошується, що основою модернізації ООН можуть виступати відповідні положення діючого Статуту ООН. Управлінський потенціал існуючої системи Статуту ООН сприяв формуванню нового підходу до осмислення й бачення геополітичної реальності, альтернативного принципам глобального управління, що спиралося на традиційну геополітику. Нові принципи були засновані на колективному прийнятті рішень державними і недержавними організаціями та за певних обставин на наднаціональній присутності у світових справах захисту прав людини.

У підрозділі 2.2. *«Оптимізація структури основних органів ООН у контексті вдосконалення її діяльності»* доводиться, що зазначена проблематика, пов'язана з низкою об'єктивних факторів, серед яких одним із найважливіших є вимоги, що їх ставлять держави-члени до самої ООН, її Секретаріату, установ, фондів і програм, що діють у рамках чи під егідою організації. Розглядаючи зазначені фактори, що в сукупності можна об'єднати в одну групу і назвати «проблемою неефективності ООН», проводиться аналіз кризових ситуацій в рамках ООН і визначається, що єдиним фактором, який стимулює питання реформування Організації, є позитивне зростання її ролі.

Системний аналіз доктринальних позицій, докладів Генерального секретаря ООН, нормативних документів відносно реформування ООН та системи її основних органів, прийнятих в рамках Організації дав змогу виявити організаційні та організаційно-правові її форми в яких це можливо і треба здійснювати.

Реформування системи основних органів Організації визначає досягнення злагодженості дій у масштабах усієї системи ООН, до якої входять численні фонди, програми та спеціалізовані установи. Важливим моментом у реформуванні системи органів ООН залишається планування самих реформ Організації. Тому варто говорити про здійснення в середньостроковому і довгостроковому плані радикальних реформ, насамперед структурного характеру. Крім того, звертається особлива увага на тому, що проведення реформ системи ООН належним чином повинне сполучатися з їх реалізацією на рівні держав-членів, а це потребує подальшого вдосконалення механізму координації присутності й діяльності системи ООН на такому рівні міжнародної взаємодії.

Підрозділ 2.3. *«Формування основних напрямів діяльності ООН за умов «нового світового порядку»* містить аналіз процесів формування функціональних алгоритмів дій на виклики, що постали перед людською цивілізацією і самою Організацією на порозі XXI століття. Саме в цьому дисертант вбачає аксіологічна цінність ООН як могутнього фактора,

здатного активізувати глобальні трансформації і спрямувати їх у русло економічного, гуманітарного й екологічного розвитку народів міжнародної спільноти держав.

Звертається увага, що у загальнотеоретичному сенсі й у управлінському контексті основні функції ООН становлять собою діяльнісні алгоритми, що лежать в основі поведінкових концептів структурної організації світового співтовариства. З цієї метою здійснений структурно-онтологічний аналіз функцій Організації і механізму їх реалізації, результатом якого є виявлення низки взаємодіючих елементів: предмету функції, цілей функції, методи здійснення функції, форми здійснення функції.

Систематичний аналіз процесів реформування ООН приводить до висновку, що основним у її діяльності, безумовно, залишається реалізація основних принципів, закріплених у її Статуті. Акцентується увага, що в основі формування основних напрямів у діяльності Організації на середньостроковий період лежать два всеосяжних документи, що містять огляд глобальних викликів, які стоять перед людством. Ці документи містять перелік нових загроз, які не тільки свідчать про актуалізацію міжнародного співробітництва з метою їх подолання, але фактично є свідченням зміни переліку старих і появою нових пріоритетів погроз людській цивілізації. Звідси, трансформується головне завдання ХХІ століття, яке полягає в новому, більш глибокому розумінні системи колективної безпеки «у всіх її іпостасях і з усіма її функціями, обов'язками, стратегіями й установами», оскільки тільки в цьому разі така система «буде ефективною, економічно національною і справедливою».

У цьому контексті системно розглядаються телесологічні домінанти у галузі розвитку, що містяться у ЦРДТ та які фактично складають завдання ООН, що містяться в Декларації тисячоліття, зазначається їх важливий перспективний та потенційний характер для формування основних функцій вже оновленої ООН.

Розділ 3. «Місце України в глобалізаційних інтеграційних процесах» містить розгляд теоретичних та прагматичних питань щодо політичних і нормативних засад, організаційних та організаційно-правових форм участі сучасної Української держави в світових процесах глобалізації. Тут звертається увага на її структурних тенденціях, які характеризуються наявністю відповідних напрямів її розвитку, причому як з позитивним, так і з негативним потенціалом.

Особливого значення набуває об'єктивне і суб'єктивне в глобалізації, що неминуче втягує у свою орбіту всі нові території і держави, види людської діяльності і спілкування. Суб'єктивний аспект глобалізації реалізується через стратегію і тактику поведінки акторів процесу для досягнення своїх інтересів поза залежністю від інтересів інших учасників. Об'єктивний аспект представляє інтегральний результат загальних зусиль, що, як правило, відрізняється від суб'єктивних устремлінь, але пов'язаний з ними характером траєкторії досягнення мети.

Визначено, що за умов глобалізації повинна зазнати кардинальних змін. Кадастр таких змін залежить від конкретної концепції глобалізації, за якою з яких державам призначають різну роль (збереження, або різке зниження ролі державної організації соціуму, перерозподіл політичної влади між державою і наднаціональними організаціями, результатом чого держава поступиться їм частиною свого суверенітету тощо). Зазначені підходи, незважаючи на досить високий потенціал, все-таки хибують на певну ушербність, причина якої криється в серйозній методологічній помилці сприйняття соціальних процесів. Суть її полягає в тому, що прихильники зазначених тенденцій виходять з уявлень про те, що процес зміни є лінійним (одномірним). Підтримуючи не лінійність (багатомірність) зазначених процесів, аналізуються підходи сучасної світової політичної думки до проблем нового «пост-біполярного» світового порядку і ролі в ньому держав.

Стверджується, що хоча школа політичного реалізму й продовжує працювати в рамках традиційної силової парадигми міжнародних відносин, причому називає відповідну політику дисфункціональною, на практиці так і не змогла перебороти її основних параметрів. Це знаходить своє відображення в її основних доктринальних позиціях: збереження рис «класичного» реалізму і, як і раніше, наголос на ієрархії держав, владі й суверенітеті; збереження системи держав як такої, але розгляд її в ширшому контексті одночасної наявності відцентрових і доцентрових тенденцій; припущення доповнення силової парадигми урахуванням основних людських потреб, особливо таких, як ідентичність, визнання й участь.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження можна дійти таких висновків:

1. Глобалізація – це багатоаспектний, багаторівневий і поліоб'єктний системний процес, що стосується всіх сторін життя соціуму і його членів, держави, світового співтовариства та їхніх інститутів. Глобальні трансформаційні процеси викликані, обумовлені й пов'язані з глобалізацією всіх сфер економіки, політики, права і культури.

2. Доктринальні підходи містять різну, часом протилежну етимологічну і дефінітивну характеристику глобалізації, що свідчить про те, що, незважаючи на широке вживання терміна «глобалізація», ми не тільки знаємо цей процес явно недостатньо, але й надаємо самому терміну неоднозначного значення. Це обумовлено тим, що сучасна наукова думка не має у своєму розпорядженні достатньо розробленої системи уявлень, понять, засобів аналізу, необхідних для того, щоб забезпечити повноцінне з методологічної точки зору бачення нашого світу в його цілісності. Ера глобалізації розвитку характеризується яскраво вираженою дихотомічністю, бо відкриває для людства не тільки нові, небачені дотепер

можливості розвитку і якісного зростання, але й нові загрози, проблеми і глобальні конфлікти.

3. Глобалізація є об'єктивним процесом, що виявляється в рамках світового співтовариства у вигляді актуалізації і необхідності вирішення цілого ряду глобальних проблем, що постали перед людством, вироблення підходів до формування глобального порядку розвитку в XXI столітті й вирішення назрілих проблем глобальної організації світового устрою, серед яких важливе місце займає реформування ООН. Процес інституціоналізації та конституювання інститутів світового співтовариства є дискурсивним елементом глобального управління, в основі якого лежить об'єктивація взаємодії окремих держав чи їх союзів на світовій арені, викликана потребою більшої упорядкованості та розробки чітких процесуально-правових правил поведінки цих акторів на світовій арені.

4. Систематичне тлумачення напрацьованих доктринальних підходів у сфері інституціоналізації міжнародних інститутів в історичній ретроспективі дозволяє виділити основні стратегічні напрями в практичній реалізації цього завдання: з одного боку, становлення єдиної міждержавної організації, що відбиває колективні інтереси співтовариства держав, з іншого – створення на базі цієї організації системного конгломерату ММУО, що спеціалізуються в різних напрямках міждержавного співробітництва.

5. Актуалізація питання про модернізацію ООН виникла не випадково і стала прямим наслідком кризових явищ у діяльності цієї найбільшої міжнародної універсальної міждержавної організації світового співтовариства (загальна криза міжнародних організацій, розпад біполярної конструкції світу, бурхливий розвиток інформаційних технологій, широка лібералізація фінансової та економічної сфер).

5. Актуалізації модернізації Організації сприяла зміна політичних концептів, закладених у Статуті ООН і в безлічі відповідних документів, що становлять міжнародно-правову базу ООН, стосовно прообразу міжнародного устрою (ООН як автономний суб'єкт часів холодної війни фактично відповідно до своєї компетенції, закріпленої у Статуті, виявилася інституціонально і функціонально скutoю в багатьох питаннях і становила собою демонстрацію розширення міждержавної системи).

6. Проблема оптимізації структури ООН у контексті вдосконалення діяльності цієї найбільшої і єдиної універсальної організації світового співтовариства пов'язана з рядом факторів об'єктивного характеру, в основі яких лежать вимоги, які держави-члени ставлять до самої ООН, її Секретаріату, установ, фондів і програм, які діють у рамках чи під егідою організації. Ці фактори можна об'єднати в одну групу і назвати «проблемою неефективності ООН».

7. Кінцевою метою реформи Організації є зміна її структурно-функціональної конфігурації, а також телеологічних домінант для її адаптації до сучасних потреб світового співтовариства.

8. Щоб ООН стала корисним інструментом для своїх держав-членів і для народів світу, реагуючи на зазначені завдання, її необхідно цілком переорієнтувати на потреби й обставини ХХІ століття, а це можливе лише за допомогою широкомасштабних зусиль з боку держав-членів і самої Організації завдяки широкій і глибокій реформі системи управління, яка стосується, насамперед, системи головних органів ООН.

9. Основна мета реформування ООН – створення нової архітектури світового співтовариства, а саме – модифікація її структурної організації і формування функціональних алгоритмів дій для вирішення нових завдань і відповідей на виклики, що постали перед людською цивілізацією і самою Організацією на порозі ХХІ століття.

10. Аналіз статутарних і перспективних функцій ООН дає змогу чітко простежити пряму залежність між основними перспективними функціями вже оновленої організації та процесами її активного реформування, де такі функції виступають основною телеологічною домінантою й аксіологічним концептом подальшого розвитку людства, і реформою самої ООН – як системи, основного інструментарію, організаційного й організаційно-правового механізму досягнення і реалізації таких цілей.

11. Роль національної держави за умов глобалізації зазнає кардинальних змін – вона не тільки зберігається в колишньому значенні, а й зростає в рамках становлення нового світового порядку. Ознакою останнього є серйозне переосмислення державами ролі та значення офіційних міжнародних організацій, що мають високий правовий статус і міжнародний авторитет, який актуалізує роль держави в процесі модифікації ООН до потреб людства, а також активізація процесу міждержавної інтеграції з урахуванням нових геополітичних зрушень.

12. Україна, будучи державою-засновником ООН, уже як незалежна і суверенна держава, має намір надалі брати активну участь у діяльності ООН та її спеціалізованих установ, розвиваючи і збільшуючи набутий досвід і традиції, беручи реальну участь у діяльності нових інституцій ООН, створених у результаті її реформи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Мелінішин В.Б. Роль України у створенні ООН / В. Б. Мелінішин // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 2000. – №__ – С. 20–25.
2. Мелінішин В.Б. Статут ООН та основні принципи міжнародного права / В.Б. Мелінішин // Актуальні проблеми політики. – 2001. – Вип. 10-11. – С. 471–475.
3. Мелінішин В.Б. ООН на зламі століть: права людини у третьому тисячолітті // В.Б. Мелінішин // Актуальні проблеми політики. – 2001. – Вип. 12. – С. 137–143.

4. Мелінішин В.Б. Самміт тисячоліття ООН та його значення для розвитку світової співдружності держав / В. Б. Мелінішин // Актуальні проблеми політики. – 2002. – Вип. 13-14. – С. 918-923.

5. Мелінішин В.Б. ООН в условиях глобализации: вопросы модернизации и повышения эффективности деятельности: Монографія / М.А. Баймуратов, В.Б. Мелінішин, Ю.А. Волошин. – М.: Транслит, 2008. – Разделы 3, 4, 5. – С. 75-236.

6. Мелінішин В.Б. Підвищення якості функціонування кадрового складу ООН як важливий чинник її реформування. Політико-правове забезпечення державної служби та служби в органах місцевого самоврядування. / В.Б. Мелінішин // Збірник доповідей щорічних всукраїнських громадських слухань (24-25 вересня 2009 року). – О., 2009. – С. 284–287.

7. Мелінішин В.Б. Формирование основных направлений деятельности ООН в условиях «нового мирового порядка»: теоретико – правовые подходы. / В.Б. Мелінішин // Держава и право. Збірник наукових праць. Вип. 46. – К., 2009. – С. 658-666.

8. Мелінішин В.Б. Реформа ООН в контексті світового розвитку / В.Б. Мелінішин // Держава і право: DE LEGE PRAETERITA, INSTANTE, FUTURA: міжнар. наук.-практ. конф.: Тези доповідей. – Миколаїв, 2009. – С. 378–379.

9. Мелінішин В.Б. Проблема реформування ООН: аксіологія функціонального підходу/ В.Б. Мелінішин // Актуальні проблеми політики. – 2009. – Вип. 38. – С. 639–647.

АНОТАЦІЯ

Мелінішин В.Б. Реформування Організації об'єднаних націй за умов глобалізації у третьому тисячолітті. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук зі спеціальності 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем і глобального розвитку. – Одеська національна юридична академія. – Одеса, 2010.

У дисертації здійснено комплексний аналіз політичних процесів, що пов'язані з діяльністю ООН, як єдиної універсальної міжнародної міждержавної організації світового співтовариства на порозі третього тисячоліття, розглядаються актуальні проблеми її реформування в умовах глобалізації. Зокрема визначені основні тенденції, що обумовлюють необхідність модернізації ООН в умовах трансформації та формування нового міжнародного правопорядку, її визначальна роль у вирішенні проблем виживання людської цивілізації за умов глобалізації.

Проаналізовано процеси оптимізації структури основних органів ООН у контексті вдосконалення її діяльності, роль Саміту тисячоліття у

стратегії її здійснення, а також особливості формування основних напрямів діяльності ООН за умов «нового світового порядку». Розглянуте місце України в глобалізаційних інтеграційних процесах в контексті її участі в ООН та в міжнародних інституціях.

Ключові слова: глобалізація, глобальне управління, глобальний розвиток, держава, держави-члени ООН, міжнародне право, міжнародне співтовариство, Організація Об'єднаних Націй, основні органи ООН, реформа ООН.

АННОТАЦИЯ

Мелинишин В.Б. Реформирование Организации объединенных наций условиях глобализации в третьем тысячелетии. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.04 – политические проблемы международных систем и глобального развития. – Одесская национальная юридическая академия. – Одесса, 2010.

Диссертация посвящена исследованию теоретических и практических проблем становления системы глобального управления и глобального развития на пороге третьего тысячелетия в контексте деятельности единственной универсальной организации мирового сообщества государств – Организации Объединенных Наций.

Дается комплексный анализ феномена глобализации, раскрываются ее характеристика и сущностная экономическая природа, исследуются политические и политологические аспекты этого феномена, рассматривается роль глобализации как фактора усиления роли институций мирового сообщества в контексте возрастания значения глобализации в процессе модификации концептов мирового развития, ее системного влияния на формирование институтов мирового сообщества и актуализации в ее условиях проблем выживания человеческой цивилизации, определяющей роли в их разрешении мирового сообщества государств. Делается вывод о том, что глобализация является объективным процессом, который проявляется в рамках мирового содружества в виде актуализации необходимости решения целого ряда глобальных проблем, вставших перед человечеством, выработки подходов к формированию глобального порядка развития в XXI веке и решения назревших проблем глобальной организации мирового устройства, среди которых важное место занимает реформирование ООН. Указывается, что процесс институционализации и конституирования институтов мирового содружества является дискурсивным элементом глобального управления, в основе которого лежит объективация взаимодействия отдельных государств или их союзов на мировой арене, вызванная потребностью большей упорядоченности и разработки четких процессуально-правовых правил поведения этих актеров на мировой арене. Применительно к этому осуществляется комплексный

анализ политических процессов, связанных с деятельностью ООН, как единственной универсальной международной межгосударственной организации мирового содружества на пороге третьего тысячелетия, рассматриваются актуальные проблемы ее реформирования в условиях глобализации

Проведено исследование стратегических направлений деятельности Организации Объединенных Наций в обычных и экстраординарных условиях ее функционирования. Делается вывод об актуализации необходимости их трансформации на рубеже веков, в условиях формирования нового международного правопорядка, что находит свое закрепление в документах Саммита тысячелетия ООН, как в виде положений, относящихся к трансформации указанных направлений, так в отношении основных направлений, организационных и организационно-правовых форм оптимизации структуры основных органов ООН. Указывается, что проблема оптимизации структуры ООН связана с рядом факторов объективного характера, в основе которых лежат требования, какие государства-члены предъявляют к самой ООН, ее Секретариату, учреждениям, фондам и программам, которые действуют в рамках или под эгидой этой организации. Эти факторы можно объединить в одну группу и назвать «проблемой неэффективности ООН».

На основании исследования различных доктринальных и нормативных источников рассматривается деятельность и место Украинского государства в глобализационных интеграционных процессах в контексте его участия в ООН и в иных международных институтах. Делается вывод о том, что роль национального государства в условиях глобализации претерпевает кардинальные изменения – она не только сохраняется в прежнем значении, но и возрастает в рамках становления нового мирового порядка, признаками которого являются серьезное переосмысление государствами роли и значения официальных международных организаций, имеющих высокий правовой статус и международный авторитет; актуализация роли государства в процессе модификации ООН к потребностям человечества, а также активизация процесса межгосударственной интеграции с учетом новых геополитических изменений. Отмечается, что Украина, будучи государством-основателем ООН, уже как независимое и суверенное государство, намеревается в дальнейшем активно участвовать в деятельности ООН и ее специализированных учреждений, развивая и увеличивая приобретенный опыт и традиции, принимая реальное участие в деятельности новых институций ООН, созданных в результате ее реформы.

Ключевые слова: глобализация, глобальное управление, глобальное развитие, государство, государства-члены ООН, международное право, международное сообщество, Организация Объединенных Наций, основные органы ООН, реформа ООН.

SUMMARY

Melinishin V.B. Reform of United Nations Organization at Globalization Conditions in The Third Millennium. – Manuscript.

Dissertation on competition degree candidate of the political sciences on professions 23.00.04 – political problems of the international systems and global developments. – The Odessa National Academy of Law, Odessa, 2010.

The thesis is dedicated to study theoretical and practical problems of the formation of the system of global management and global development on threshold of the third millennium in context of activity to single universal organization world community state – an United Nations Organization.

On the ground of studies different doctrinal and normative sources is considered activity and place of Ukrainian state in integration globalization process in context of its participation in UNO and in other international institutions. The conclusion is done that national state in globalization conditions suffers cardinal change – it is not only saved in former importance, but also increases within the framework of formation of the new world order, which sign are serious re-comprehension of state role and importance of official international organization, having high legal status and international authority; the actualization of state role in process of UNO modification to need mankind, as well as activation of the process to interstate integration with provision for new geopolitical change.

Key words: globalization, global management, global development, state, state-members UNO, international right, international community, United Nations Organization, the main organs UNO, reform UNO.